

К. А. Новікова, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, асистент кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0001-8646-3441

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦЕНЗУРИ В УМОВАХ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ)

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що свобода вираження поглядів та свобода інформації є фундаментальними принципами демократичного правління, цензура як антипод останніх існує в усіх демократичних країнах. Цензура фактично стала невіддільною частиною соціальної структури та її соціальних інститутів, і, таким чином, її існування є невід'ємною частиною будь-якого суспільства, навіть якщо вона не завжди ідентифікується та описується як така¹.

Хоча конституції пострадянських країн закрипили заборону цензури (зокрема, ч. 3 ст. 15 Конституції України, ч. 5 ст. 29 Конституції рф), але така заборона не стала абсолютною, адже ці самі ж конституції встановили можливості для обмеження права на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Так, відповідно до ч. 3 ст. 34 Конституції України здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. У свою чергу, згідно з ч. 3 ст. 55 Конституції рф права і свободи людини і громадянина можуть бути обмежені федеральним законом тільки тією мірою, якою це необхідно з метою захисту основ

конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав та законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони країни та безпеки держави. Таким чином, конституційна заборона цензури є лише декларативною нормою, адже сьогодні вона має низку виключень, які використовує чинна влада для цензурування інформаційного простору.

У цей самий час обсяг і зміст цензури залежить від різних обставин та умов функціонування суспільства. Загальновідомим, зокрема, є факт посилення цензури в країнах, що знаходяться у стані війни чи беруть участь у збройних конфліктах. Зокрема, поширеною у такі періоди стала практика запровадження військової цензури. Прогнозовано, що з початком війни між Україною і рф фактично у 2014 р. у сфері цензури обох країн відбулися помітні трансформації.

Не останню роль (а іноді, можливо, й ключову) у забезпеченні цензурування інформаційного простору відіграє кримінальний закон. Ураховуючи реалії кримінально-правове регулювання цензури в умовах війни, це питання виявляється предметом актуальних наукових досліджень. Особливо це стосується проведення порівняльного дослідження зазначеного питання на прикладі змін законодавства воюючих країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У кримінальному праві України питання кримінально-правового регулювання цензури комплексно не досліджувалися. Це пояснюється ставленням науковців до цензури як до негативного явища, що порушує конституційні приписи щодо заборони цензури (ч. 4 ст. 15 Конституції України). Водночас роботи деяких криміналістів (П. Берзін,

¹ Nossek H and Limor Y, 'The Israeli Paradox: The Military Censorship as a Protector of the Freedom of the Press' (2011) Government Secrecy 104 <[https://doi.org/10.1108/s0196-1152\(2011\)0000019011](https://doi.org/10.1108/s0196-1152(2011)0000019011)>

К. Варава, О. Каплій, С. Лихова, В. Павліковський, О. Яновська та ін.) присвячені дослідженню загальних кримінально-правових обмежень свободи слова. Окремі склади кримінальних правопорушень, що аналізуються у цій статті, досліджували такі науковці, як: А. Беніцький, О. Березніков, В. Канцір, О. Ковальська, В. Кубальський, Д. Майстро, Р. Мовчан, Д. Олейніков, О. Радутний, М. Рубашенко, Є. Письменський, Н. Симоненко, М. Хавронюк. Однак ніхто з вищезазначених науковців не проводив аналізу загального кримінально-правового цензурування інформаційного простору в умовах війни в порівняльно-правовому аспекті.

Отже, **метою статті** є аналіз змін у кримінально-правовому регулюванні цензури в Україні та рф, що відбулися з початком війни між цими державами у 2014 р.

Виклад основного матеріалу. Початок російсько-української війни ознаменувався переосмисленням українським суспільством свого ставлення до рф та її імперських комплексів. Російське збройне вторгнення у Крим у лютому-березні 2014 р. та бойові дії на Донбасі з квітня 2014 р. супроводжувалися незвичайною за своєю інтенсивністю кремлівською пропагандистською кампанією, основою якої, у тому числі, стали фейкові наративи про процвітання нацизму в Україні та формування образу рф як послідовника срср у боротьбі з ним. У зв'язку з цим державна інформаційна політика рф була спрямована на просування ідеї відновлення радянської спадщини та необхідності повторного об'єднання колишніх республік СРСР, а колишні радянські символи стали новими символами «російської боротьби проти нацизму» в Україні. Вищезазначене стало спусковим гачком для процесів декомунізації, необхідність яких вже давно назріла в Україні.

Так, Верховна Рада України 9 квітня 2015 р. прийняла закон «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» № 317-VIII, яким офіційно засуджено комуністичний та націонал-соціалістичний (нацистський) тоталітарні режими в Україні, визначено правові основи заборони пропаганди їх символіки та встановлено порядок ліквідації символів комуністичного тоталітарного режиму. Разом із тим цей Закон так само виклав у новій редакції ст. 436¹ КК України, якою встановлено кримінальну відповідальність за виго-

товлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганду комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

Відповідно до диспозиції ч. 1 цієї статті карається виготовлення, поширення, а також публічне використання символіки комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, у тому числі у вигляді сувенірної продукції, публічне виконання гімнів СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних та автономних радянських республік або їх фрагментів на всій території України, крім випадків, передбачених частинами другою і третьою статті 4 Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки».

Слід зазначити, що фактично така криміналізація хоча й стала першим проявом цензури в умовах війни, але була відповіддю на дії рф в інформаційному просторі й слугувала захисту суспільного інтересу (зокрема, забезпеченню національної безпеки та територіальної цілісності). Широкомасштабне вторгнення росії в Україну з 24 лютого 2022 р. розпочало новий етап кримінально-правового регулювання цензури.

З метою зупинити активне поширення колабораціоністських настроїв на окупованій території під впливом російської пропаганди Верховна Рада України 3 березня 2022 р. прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» № 2108-IX. Цей Закон доповнив Розділ I Особливої частини КК України («Злочини проти основ національної безпеки України») новою ст. 111¹ (Колабораційна діяльність). Частина 1 цієї статті встановлювала кримінальну відповідальність за публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

Крім того, цього ж дня Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» №2110-IX, доповнив КК України статтею 436², якою встановлено кримінальну відповідальність за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікацію її учасників. Відповідно до пояснювальної записки до Закону нова стаття має за мету посилити кримінальну відповідальність за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції, зокрема – продукції агітаційного характеру, спрямованої передусім на пряме чи опосередковане виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії рф проти України, розпочатої у 2014 р., у тому числі шляхом представлення збройної агресії рф проти України, як «внутрішнього конфлікту», «громадянського конфлікту», «громадянської війни», заперечення тимчасової окупації частини території України.

Кримінальна відповідальність за ст. 436² КК України настає у тому разі, якщо суб'єкт виправдовує, визнає правомірною, заперечує (або відповідно виготовляє та поширює матеріали, в яких міститься виправдовування, визнання правомірною, заперечення):

1) збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту;

2) тимчасової окупації частини території України.

Чому законодавцем криміналізовано вказані вище діяння? Головною причиною є те, що діяння осіб, які утворюють вказані вище форми об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436² КК України, є частиною інформаційної війни рф проти України, спрямованої на нівелювання зовнішніх підстав для відбиття збройної агресії країни-терориста, а також на недопущення гуртування суспільства навколо національної стратегії єднання задля відсічі загрозам національній державності, територіальній цілісності і недоторканності України. Неприйняття очевидного факту розв'язування військово-політичним керівництвом рф агресивної війни проти нашої країни та окупації частини територій

в умовах, коли цей факт встановлено та визнано на рівні держави та міжнародною спільнотою, в умовах воєнного стану є передумовою, з одного боку, до колабораційної діяльності всередині держави, а з другого боку, – до підтримки злочину агресії представниками інших держав¹.

Також ст. 436² КК криміналізувала глорифікацію осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, розпочату у 2014 р., представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України.

З початком повномасштабного вторгнення також актуалізувалася необхідність введення військової цензури.

Ведучи війну проти нашої країни, розвідувальні служби рф постійно аналізують соціальні мережі, маючи на меті отримати інформацію про переміщення захисників України, тому за сучасних умов неабиякого поширення соціальних мереж кожен смартфон стає зброєю². Враховуючи це та з метою запобігання навмисному та незаконному розповсюдженню інформації про направлення, переміщення міжнародної військової допомоги в Україну, а також інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших військових формувань України, Верховна Рада України 24 березня 2022 р. прийняла Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, пере-

¹ Олейніков ДО, Сердечна АЮ, 'Науково-практичний аналіз термінів, використаних в диспозиції ст. 436–2 КК України' (2023) 2 Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право 113 <<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.52>>

² Вішевік Н, 'Чому не можна поширювати інформацію про переміщення військових, і яка за це відповідальність' (Юридична газета, 6 червня 2022) <<https://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/chomu-ne-mozhna-poshiryuvati-informaciyu-pro-peremishchennya-viyskovih-i-yaka-za-ovidpovidalnist.html>> (дата звернення 10. 04. 2023)

міщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану» № 2160-ІХ, яким доповнила КК України статтею 114² («Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану»).

Зазначена стаття передбачає дві форми кримінальних правопорушень:

1) поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, у тому числі про їх переміщення територією України (ч. 1);

2) поширення інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, за можливості їх ідентифікації на місцевості (ч. 2).

Відповідальність за це діяння може настати лише у разі, якщо воно є несанкціонованим. За ч. 1 ст. 114² КК України несанкціонованим воно є тоді, коли відповідна інформація попередньо не була розміщена (поширена) у відкритому доступі визначеними суб'єктами – Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України, Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України чи Службою безпеки України або в офіційних джерелах країн-партнерів, а за ч. 2 ст. 114² КК України – такими суб'єктами, як Генеральний штаб Збройних Сил України, Міністерство оборони України або інші уповноважені державні органи¹.

Розширення сфери кримінально-правового регулювання цензури відбулося й у рф. Після провалу операції «Київ за три дні» та на тлі антивоєнних протестів у росії Федеральні Збори рф 4 березня 2022 р. у прискореному порядку прийняли так званий у ЗМІ «Закон про фейки» чи «Закон про військову цензуру» (Федеральний закон «Про внесення змін до Кримінального кодексу Російської

Федерації і статті 31 і 151 Кримінально-процесуального кодексу Російської Федерації» № 32-ФЗ).

Цей закон доповнив КК рф трьома новими статтями:

– ст. 207.3 («Публічне поширення свідомо неправдивої інформації про використання Збройних Сил Російської Федерації, виконання державними органами Російської Федерації своїх повноважень, надання добровольчими формуваннями, організаціями або особами сприяння у виконанні завдань, покладених на Збройні Сили Російської Федерації»);

– ст. 280.3 («Публічні дії, спрямовані на дискредитацію використання Збройних Сил Російської Федерації з метою захисту інтересів Російської Федерації та її громадян, підтримки міжнародного миру та безпеки, виконання державними органами Російської Федерації своїх повноважень, надання добровольчими формуваннями, організаціями чи особами сприяння у виконанні завдань, покладених на Збройні Сили Російської Федерації»);

– ст. 284.2 («Заклики до запровадження заходів обмежувального характеру щодо Російської Федерації, громадян Російської Федерації або російських юридичних осіб»).

Критичну оцінку Закону дали правозахисники, працівники ЗМІ, незалежні експерти, представники міжнародної спільноти. Зокрема, російська медіа-юристка С. Кузеванова зазначила, що активісти, громадські діячі, блогери, прості користувачі – всі, хто буде стверджувати, що в Україні проходить не «спецоперація», а російська армія діє не на користь рф та її громадян та з метою підтримки миру та безпеки, потенційно ризикують бути притягнутими до відповідальності за фейк. Юристка наголошує, що згідно із Законом відповідальність має наставати не за думки та оцінки, а саме за недостовірні факти, тому що думки не можуть бути достовірними чи недостовірними, вони завжди є оцінками. Але гарантувати коректність застосування закону складно, у російській практиці відомі випадки, коли фейком визнавали суб'єктивні судження².

Російське видання «Медуза» назвало Закон № 32-ФЗ «безпрецедентним за своєю жорстокістю, який добив залишки незалежного медіа-ринку» в рф. Після того, як документ було ухвалено, багато редакцій, побоюючись переслідування журналістів, припинили роботу, або припинили розпо-

¹ Хавронюк М, 'Поширення інформації про військову допомогу та дії військових України: кримінальна відповідальність' (Центр політико-правових реформ, 28 квітня 2022) <<https://pravo.org.ua/blogs/poshyrennya-informatsiyi-pro-vijskovu-dopomogu-ta-diyi-vijskovyuh-ukrayiny-kryminalna-vidpovidalnist>> (дата звернення 10. 04. 2023)

² 'Что значат поправки в закон о фейках, по которому теперь грозит до 15 лет?' («Бумага», 4 марта 2022) <<https://paperpaper.ru/cto-znachat-popravki-v-zakon-o-fejkah-po>>

відати про війну і навіть видалили вже опубліковані матеріали.

Російський правозахисний проект «ОВД-Инфо», що з 24 лютого 2022 р. веде статистику переслідувань за антивоєнні висловлювання та виступи, на сьогодні зафіксував 154 особи, які переслідуються за статтею про «фейки» про російську армію (ст. 207.3 КК рф), та 66 осіб, які переслідуються за статтею про дискредитацію російської армії (ст. 280.3 КК рф). Як стверджують засновники проекту, подробиці кримінальних справ проти незгодних із війною відомі не завжди, але загальний контекст та особи переслідуваних дозволяють говорити про те, що російська влада використовує війну як привід для придушення інакodomства та тотальної зачистки громадянського суспільства. «Ці кримінальні справи є частиною запеклої боротьби влади зі свободою зборів, свободою слова, опозиційною та активістською діяльністю», – стверджують засновники.

«Притягувати до кримінальної відповідальності не лише найактивніших противників війни, а й непублічних людей – це стратегія залякування», – вважає адвокат М. Бірюков. «Насамперед кримінальні справи заводяться щодо яскравих активістів, – зазначає експерт. – Але паралельно порушуються справи і щодо «простих» громадян, щоб кожен відчував невсипущу увагу слідчих органів. І щоб боялися у всіх колах – як у колах політично активних громадян, так і в тих колах, в яких хтось вперше почав публічно висловлюватися з актуальних питань. Щоб страх оселився у кожному будинку»¹.

¹ Ужвак П, '«Чтобы страх поселился в каждом доме». Итоги полугодия уголовного преследования противников войны' (Важные истории, 22 августа 2022) <<https://histories.media/reportages/2022/08/22/antiwar-prosecution/?tztc=1>>

Правозахисники зазначають, що розмиті формулювання Закону дозволяють притягнути до кримінальної відповідальності за будь-яке антивоєнне гасло чи висловлювання, через те що поняття «дискредитація» не прописано в російському законодавстві, а отже, воно не має чіткого формулювання, що дозволяє стороні звинувачення вільно трактувати його².

Висновки. Аналіз змін у кримінально-правовому регулюванні цензури в Україні та рф, що відбулися з початком війни між цими державами ще у 2014 р., показав їх різну соціально-правову природу. Якщо в Україні криміналізація покликана захистити суспільні інтереси (зокрема, забезпечити національну безпеку та територіальну цілісність), то в рф – для репресій стосовно активних противників війни та загального залякування населення.

У цілому ж все вищезазначене зайвий раз підкреслює суттєву різницю між цензурою у демократичних та тоталітарних (авторитарних) державах. Так, у демократичній правовій державі цензура забезпечує внутрішню та зовнішню безпеку країни, стабільність держави та політичного устрою за максимального дотримання прав і свобод людини. У свою чергу, за тоталітарного (авторитарного) характеру влади роль цензури істотно змінюється. У такій державі цензура здійснює контроль-заборонні, поліцейські та маніпулятивні функції, які багато в чому збігаються з функціями репресивних органів.

² Стогова Е, 'Закон об уголовном наказании за фейки. Как он изменил работу журналистов' (РБК, 5 марта 2022) <www.rbc.ru/technology_and_media/05/03/2022/6223325d9a7947835d28df5d>

REFERENCE

Bibliography

Journal articles

1. Nossek H and Limor Y, 'The Israeli Paradox: The Military Censorship as a Protector of the Freedom of the Press' (2011) *Government Secrecy* 103–130 <[https://doi.org/10.1108/s0196-1152\(2011\)0000019011](https://doi.org/10.1108/s0196-1152(2011)0000019011)> (in English)
2. Oliejnikov DO, Serdechna AYU, 'Naukovo-praktychnyj analiz terminiv, vykorystanykh v dyspozytsii st. 436–2 KK Ukrainy' [Scientific and practical analysis of the terms used in the disposition of Art. 436–2 of the Criminal Code of Ukraine] (2023) 2 *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho Natsional'noho Universytetu. Serii: Pravo* 110–118 <<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.52>> (in Ukrainian)

Websites

3. 'Chto znachat popravki v zakon o fejkah, po kotoromu teper' grozit do 15 let?' [What do the amendments to the law on fakes mean, which now threatens up to 15 years?] («Bumaga», 4 marta 2022) <<https://paperpaper.ru/cto-znachat-popravki-v-zakon-o-fejkah-po>> (in Russian)
4. Khavroniuk M, 'Poshyrennia informatsii pro vijs'kovu dopomohu ta dii vijs'kovykh Ukrainy: kryminal'na vidpovidal'nist' [Dissemination of information about military aid and actions of the military of Ukraine: criminal

- liability] (Tsentr polityko-pravovykh reform, 28 kvitnia 2022) <<https://pravo.org.ua/blogs/poshyrennya-informatsiyi-pro-vijskovu-dopomogu-ta-diyi-vijskovykh-ukrayiny-kryminalna-vidpovidalnist>> (in Ukrainian)
5. Stogova E, 'Zakon ob ugovnom nakazanii za fejki. Kak on izmenil rabotu zhurnalistov' [Law on criminal punishment for fakes. How he changed the work of journalists] (RBK, 5 marta 2022) <www.rbc.ru/technology_and_media/05/03/2022/6223325d9a7947835d28df5d> (in Russian)
 6. Uzhvak P, '«Chtoby strah poselilsja v kazhdom dome». Itogi polugoda ugovnogo presledovaniya protivnikov vojny' [«For fear to live in every home.» The results of six months of criminal prosecution of opponents of the war] (Vazhnye istorii, 22 avgusta 2022) <<https://stories.media/reportages/2022/08/22/antiwar-prosecution/?tztc=1>> (in Russian)
 7. Vishevnyk N, 'Chomu ne mozhna poshyriuvaty informatsiiu pro peremischennia vijs'kovykh, i iaka za tse vidpovidal'nist' Yurydychna hazeta' [Why is it not possible to spread information about the movement of military personnel, and who is responsible for this] (6 chervnia 2022) <<https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/chomu-ne-mozhna-poshyriuvaty-informaciyu-pro-peremishchennya-vijskovykh-i-yaka-za-ce-vidpovidalnist.html>> (in Ukrainian)

Новікова К. А.

**Кримінально-правове регулювання цензури в умовах війни
(на прикладі російсько-української війни)**

У статті проаналізовані зміни кримінально-правового регулювання цензури в Україні та рф, що відбулися з початком війни між цими державами у 2014 р. Установлено, що із зазначеного моменту КК України був доповнений чотирма статтями, які тим чи іншим чином стосувалися цензури. До цих статей належать: 111¹ («Колaboraційна діяльність»); 114² («Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану»); 436¹ («Виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів»); 436² («Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників»). Така криміналізація слугує захисту суспільного інтересу (зокрема, забезпеченню національної безпеки та територіальної цілісності). У свою чергу, КК рф також був доповнений трьома статтями, що передбачали цензурування інформаційного простору. Це такі статті, як: 207.3 («Публічне поширення свідомо неправдивої інформації про використання Збройних Сил Російської Федерації, виконання державними органами Російської Федерації своїх повноважень, надання добровільними формуваннями, організаціями або особами сприяння у виконанні завдань, покладених на Збройні Сили Російської Федерації»); 280.3 («Публічні дії, спрямовані на дискредитацію використання Збройних Сил Російської Федерації з метою захисту інтересів Російської Федерації та її громадян, підтримки міжнародного миру та безпеки, виконання державними органами Російської Федерації своїх повноважень, надання добровільними формуваннями, організаціями чи особами сприяння у виконанні завдань, покладених на Збройні Сили Російської Федерації»); 284.2 («Заклики до запровадження заходів обмежувального характеру щодо Російської Федерації, громадян Російської Федерації або російських юридичних осіб»). Дослідження показало, що ці статті КК рф переважно використовуються для репресій стосовно активних противників війни та загального залякування населення.

Ключові слова: кримінальне право, кримінальне правопорушення, цензура, військова цензура, кримінальна відповідальність за пропаганду комуністичного тоталітарного режиму та колабораційну діяльність, кримінально-правове регулювання цензури.

Novikova K. A.

**Criminal law regulation of censorship in war conditions
(on the example of the Russian-Ukrainian war)**

The article analyzes the changes in the criminal law regulation of censorship in Ukraine and the Russian Federation that took place with the beginning of the war between these states in 2014. It was established that from that moment the Criminal Code of Ukraine was supplemented with four articles that in one way or another related to censorship. These articles include: 111¹ («Collaborative activity»); 114² («Unauthorized distribution of information about the sending, movement of weapons, armaments and war supplies to Ukraine, movement, movement or placement of the Armed Forces

of Ukraine or other military formations formed in accordance with the laws of Ukraine, committed in conditions of war or emergency»); 436¹ («Production, distribution of communist, Nazi symbols and propaganda of communist and national socialist (Nazi) totalitarian regimes»); 436² («Justification, recognition as legitimate, denial of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, glorification of its participants»). Such criminalization served to protect the public interest (in particular, to ensure national security and territorial integrity). In turn, the Criminal Code of the Russian Federation was also supplemented with three articles providing for censorship of the information space. These are articles such as: 207.3 («Public dissemination of knowingly false information about the use of the Armed Forces of the Russian Federation, the performance by state bodies of the Russian Federation of their powers, the provision by voluntary formations, organizations or individuals of assistance in the performance of tasks assigned to the Armed Forces of the Russian Federation»); 280.3 («Public actions aimed at discrediting the use of the Armed Forces of the Russian Federation for the purpose of protecting the interests of the Russian Federation and its citizens, maintaining international peace and security, the performance of their powers by the state bodies of the Russian Federation, providing assistance in the performance of tasks by voluntary formations, organizations or individuals, assigned to the Armed Forces of the Russian Federation»); 284.2 («Calls to introduce restrictive measures against the Russian Federation, citizens of the Russian Federation or Russian legal entities»). The study showed that these articles of the Criminal Code of the Russian Federation are mainly used for repression against active opponents of the war and for intimidation of the population.

Key words: criminal law, criminal offence, censorship, military censorship, criminal liability for propaganda of the communist totalitarian regime and collaborative activities, criminal law regulation of censorship.

Стаття надійшла до редакції: 01.05.2023 р.

Прийнята до друку: 10.05.2023 р.